

Maria Goretti Agata Wilczewska

Przygotowanie dalsze do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich w świetle prawa partykularnego obowiązującego w Polsce

---

Ius Matrimoniale 1 (67), 101-118

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

S. Maria Goretti Agata Wilczewska CSFN

Przygotowanie dalsze do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich w świetle prawa kanonicznego obowiązującego w Polsce

W obecnym czasie rodzina stoi wobec wielu zagrożeń. Wewnętrznym zagrożeniem rodziny jest najczęściej egoizm będący źródłem wielu konfliktów małżeńskich, rozwodów i niszczenia poczętego życia. Nie brakuje również zagrożeń zewnętrznych, którym poddana jest rodzina. Wielkim niebezpieczeństwem stała się propagowana fałszywa ateistyczna koncepcja człowieka i rodziny, która przedstawia małżeństwo jako naturalny i rozerwalny związek cywilny ustanowiony przez człowieka. Rodzinnemu szczęściu nie sprzyja także obecna sytuacja ekonomiczna. Obserwuje się rozpad życia rodzinnego, wzrasta liczba rozwodów.

W takiej sytuacji widać wyraźnie potrzebę przygotowania młodych do życia w małżeństwie i rodzinie. Przygotowanie to jest procesem koniecznym ze względu na trudności współczesnej rodziny, które wiążą się ze zmianą jej modelu oraz ze względu na trudną sytuację młodzieży przygotowującej się do małżeństwa.

Kościół ogarniając małżeństwo duszpasterską troską wydał już wiele przepisów dotyczących przygotowania do małżeństwa. Należy pamiętać, że proces przygotowania do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich będzie skuteczny jedynie wtedy, gdy wychowanie do miłości rozpocznie się już we wczesnym dzieciństwie i będzie systematycznie kontynuowane. Konieczne staje się zatem dowartościowanie pierwszego etapu tego przygotowania jakim jest przygotowanie dalsze. Cenne wskazówki w tej dziedzinie znaleźć można w Kodeksie Prawa Kanonicznego promulgowanym 25 I 1983 r. oraz w dokumentach Soboru Watykańskiego II zwłaszcza: w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym i Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim. Pomocna stała się także adhortacja apostolska Jana Pawła II „Familiaris Consortio”, instrukcje Episkopatu Polski oraz listy pasterskie ogłaszane przez Konferencję Episkopatu Polski z okazji uroczystości Świętej Rodziny. Kodeks Prawa Kanonicznego podaje tylko ogólne normy dotyczące przygotowania do

małżeństwa. Jego uszczegółowieniem są instrukcje wydane przez Episkopat Polski. Dotychczas wydane zostały trzy instrukcje, które w sposób bezpośredni podejmują problematykę przygotowania dalszego do małżeństwa. Wymienić tu należy: „Pierwszą instrukcję Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin” z dnia 12 II 1969 r., „Drugą instrukcję o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa” z dnia 11 III 1975 r. oraz „Instrukcję Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim” z dnia 5 IX 1986 r.

Prawodawca kościelny w kan. 1055 § 1 określa małżeństwo jako przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa. Wypełnienie istotnych obowiązków małżeńskich jakimi są dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa będzie możliwe jedynie wówczas, gdy w przygotowaniu dalszym uwzględni się wiele osób i instytucji, które w sposób harmonijny oddziaływać będą na osoby przygotowywane.

1. Podmioty przygotowania dalszego do małżeństwa

a. Rodzice

Największa odpowiedzialność w zakresie przygotowania do wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich spoczywa na rodzicach. Wszelkie inne osoby lub instytucje pełnią jedynie rolę wspomagającą rodzinę.

Celem małżeństwa jest m.in. wychowanie potomstwa. Małżonkowie rodząc w miłości i dla miłości nową osobę podejmują jednocześnie zadanie umożliwienia jej życia w pełni ludzkiego. Nikt dzisiaj nie podważa twierdzenia, że tylko rodzina może stworzyć dziecku właściwe warunki rozwoju. Potwierdza to również Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim. „Rodzice, ponieważ dali życie dzieciom, w najwyższym stopniu są obowiązani do wychowania potomstwa i dlatego muszą być uznani za pierwszych i głównych jego wychowawców. To zadanie wychowawcze jest tak wielkiej wagi, że jego ewentualny brak z trudnością dałby się zastąpić¹.

¹ Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim nr 3. W: Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 1968 s. 316.

Wychowawczy obowiązek rodziców względem dziecka określił ustawodawca w kan. 1136: „Rodzice mają najcięższy obowiązek i najpierwsze prawo troszczenia się zgodnie, według swoich możliwości, o wychowanie potomstwa zarówno fizyczne i kulturalne, jak moralne i religijne”.

Rodzina jest środowiskiem, w którym kształtują się naturalne więzy międzyludzkie. W niej zdobywa dziecko wzory dla kształtowania swej przyszłej rodziny. W rodzinie bowiem rozwijają się uczucia, które mają ogromne znaczenie wychowawcze. Dziecko uczy się kontaktów z ludźmi i zjednoczenia z nimi. Rodzina daje możliwość stworzenia osobistych i bezpośrednich więzów z innym człowiekiem, a przecież więzy także są niezbędne w budowaniu wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. Wzajemna miłość małżonków, atmosfera, jaką stwarzają wokół siebie, staje się pierwszym i najważniejszym doświadczeniem dziecka. W środowisku tym dziecko odkrywa samo siebie i staje się zdolne kochać. Im miłość rodziców będzie doskonalsza, bardziej czytelna, głębsza, tym pełniej dziecko zostanie przygotowane do miłości. Niezbędne jest więc wytworzenie przez rodziców właściwej atmosfery, w której wzrasta dziecko. Staje się ona bowiem pewnym wzorem, który zostanie przeniesiony przez dziecko na przyszłą rodzinę. Tego podstawowego wzoru nie pozbędzie się człowiek nigdy, najwyżej ulegnie on modyfikacji wraz z dojrzewaniem. Oddziaływanie rodziców na dziecko pozostawia w jego psychice ślad, którego żadne późniejsze wysiłki wychowawcze nie mogą zatrzeć. To przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie dokonywane przez rodziców wykazuje największą trwałość i skuteczność, gdyż opiera się na tak bardzo pożądanym wychowawczo stosunkach przychylności: bliskich, bezpośrednich i stałych. Tych korzystnych warunków życia rodzinnego nie potrafi stworzyć żadna instytucja opiekuńczo-wychowawcza. Nie ulega wątpliwości – stwierdzają polscy biskupi – że ani samo oddziaływanie Kościoła, ani sama szkoła nie zastąpi podstawowego wpływu środowiska rodzinnego¹.

b. Duszpasterze

Kościół zawsze nakładał na duszpasterzy obowiązek przygotowania wiernych do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich. Zgodnie ze

¹ List Episkopatu Polski na uroczystość Świętej Rodziny [1971]. W: Listy Episkopatu Polski. Paryż 1975 s. 682.

wskazaniami Pierwszej instrukcji Episkopatu Polski o przygotowaniu wiernych do sakramenty małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin, duszpasterstwo każdej parafii powinno zaliczyć pracę nad małżeństwem i rodziną do stałych form duszpasterstwa zwyczajnego¹. Łatwo dostrzec, że ma to być troska nie tylko o bezpośrednie przygotowanie młodych do małżeństwa, ale szeroko przemyślana akcja duszpasterska, wyprzedzająca znacznie samo małżeństwo i towarzysząca później małżonkom w wypełnianiu przez nich ważnych zadań².

Odpowiedzialność za cały ten proces ponoszą biskupi jako koordynujący działalność duszpasterską. Biskupi posługują się w szczególności sposobem kapłanami, którzy wiele czynią na rzecz małżeństwa i rodziny. Tej sprawie służą także diakoni, którym ewentualnie zostałyby powierzona ta dziedzina duszpasterstwa. „Kapłan czy diakon, po odpowiednim okresie gruntownego przygotowania do takiego apostołatu winien zawsze odnosić się do rodzin jako ojciec, brat, pasterz i nauczyciel, wspomagając je środkami łaski i oświecając światłem prawdy”³.

Szczególnie wyraźnie obowiązki duszpasterzy zostały w tej materii określone w kan. 1063: „Duszpasterze mają obowiązek troszczyć się o to, aby własna wspólnota kościelna świadczyła pomoc wiernym, dzięki której stan małżeński zachowa ducha chrześcijańskiego i będzie się doskonalił. Ta pomoc winna być udzielana przede wszystkim:

1° przez przepowiadanie, katechezę przystosowaną dla małoletnich, młodzieży i starszych, także przy użyciu środków społecznego przekazu, dzięki czemu wierni otrzymają pouczenie o znaczeniu małżeństwa chrześcijańskiego jak również o obowiązkach małżonków i chrześcijańskich rodziców”.

W sformułowaniu kan. 1063 spotykamy nowe akcenty, jakie ustawodawca wprowadza w szeroko pojętą działalność różnych podmiotów wychowania w społeczności kościelnej. Osobami dobierającymi współpracowników i kierującymi całym procesem przygotowania do małżeństwa mają być duszpasterze. Urząd kapłański wzywa ich, aby wspierali małżonków w wypełnianiu ich powołania w życiu małżeńskim i

¹ Pierwsza instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin. „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 24:1969 s. 128.

² E. S z t a f r o w s k i. Podręcznik prawa kanonicznego. T. 4. Warszawa 1968 s. 37..

³ J a n P a w e ł II. Adhortacja apostołska „Familiaris Consortio” nr 73.

rodzinnym różnymi środkami duszpasterskimi, jakimi są: głoszenie słowa Bożego, kult liturgiczny i inne pomoce duchowe. Norma kan. 1063 nie nakłada żadnej sankcji w przypadku niedopełnienia stawianych przez nią wymagań i posiada raczej charakter zobowiązujących wskazań duszpasterskich¹.

c. Katecheci

Katecheci to osoby świeckie i duchowne, które w imieniu Kościoła katolickiego katechizują, czyli dokonują chrześcijańskiego wtajemniczenia, kształcenia i wychowania.

W myśl kan. 779 „nauczanie katechetyczne winno być prowadzone z zastosowaniem wszelkich środków, pomocy dydaktycznych oraz środków społecznego przekazu, które wydają się bardziej skuteczne do tego aby wierni, w sposób dostosowany do ich charakteru, możliwości, wieku oraz warunków życia, mogli głębiej poznać naukę katolicką i lepiej według niej układać życie”. Zgodnie z Pierwszą instrukcją Episkopatu Polski o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa, katechezy z zakresu przygotowania dalszego do małżeństwa mają być przedstawione przez Kurie Biskupie, aż do czasu pełnego wciągnięcia ich w całokształt krajowego programu przez Komisję Katechetyczną Episkopatu².

Obowiązkiem biskupa jest więc dbanie o treść przygotowania dalszego do małżeństwa, a także o odpowiednie przygotowanie katechetów. W myśl kan. 780 ordynariusz miejsca winien zatroszczyć się o to, by ich kształcenie miało charakter stały, aby mogli poznać w wystarczającym zakresie naukę katolicką oraz przyswoić sobie teoretycznie i praktycznie zasady dyscyplin pedagogicznych. Za dobór odpowiednich katechetów odpowiedzialny jest proboszcz. Obowiązek ten nakłada na niego prawodawca w kan. 776.

Zgodnie ze wskazaniami Instrukcji Episkopatu o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim z 1986 r., już w starszych klasach szkoły podstawowej konieczne jest powierzenie katechez o małżeństwie i rodzinie roztropnym i doświadczonym osobom świeckim,

¹ J. K r z y w d a. Obowiązek troski pasterskiej w zakresie przygotowania wiernych do życia w małżeństwie i rodzinie. W: *Ius matrimoniale*, T. 3. Pr. zbior. pod red. W. Góralskiego. Lublin 1992 s. 8-10.

² Pierwsza instrukcja Episkopatu Polski s. 133.

które posiadają solidną formację teologiczną i umiejętność wyrabiania właściwej postawy dzieci wobec małżeństwa i rodziny¹.

Owocność przygotowania dalszego do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich nie zależy jedynie od znajomości i realizacji programu katechizacji, lecz wiąże się także ściśle z osobowością katechety. Zasadniczymi rysami osobowości katechety jest pozytywne nastawienie do katechizowanych, do ich problemów oraz umiejętność wczuwania się w położenie uczniów. Miłość pedagogiczna należy więc u katechety do jednej z najważniejszych cech. Określa się ją zazwyczaj jako chęć obcowania z młodzieżą, a wynikiem tego obcowania jest zawsze pozytywne oddziaływanie na wychowanków. Psychiczną podstawę tej cechy stanowi prawdziwa życzliwość w stosunku do uczniów, chęć niesienia pomocy w ich pracy nad rozwojem i wzbogacaniem osobowości. Wysiłki katechety włożone w przygotowanie do małżeństwa przyniosą owoce, gdy wsparte będą przede wszystkim przez rodziców i inne instytucje.

d. Szkoła

W wielkim dziele wychowania człowieka rola szkoły ustępuje rangą roli rodziców. Staje się ona środowiskiem przygotowującym dziecko do życia społecznego. Szkoła nie może być jednak instytucją wyręczającą rodziców. Ma jedynie wspomagać proces wychowania rodzinnego w tym także proces przygotowania dalszego do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich.

„Piękne (...) i wielkiej doniosłości jest powołanie tych wszystkich, którzy pomagając rodzicom w wypełnianiu ich obowiązków i zastępując społeczność ludzką, podejmują w szkołach zadania wychowawcze; powołanie to wymaga szczególnych przymiotów umysłu i serca, jak najstaranniejszego przygotowania i ciągłej gotowości do odnowy i dostosowania². Stąd też zgodnie ze wskazaniami Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim, nauczyciele powinni współpracować z rodzicami w całym procesie wychowawczym, pamiętając przy tym o uwzględnieniu różnicy płci i celu właściwego każdej płci w rodzinie i społeczeństwie, wyznaczonego przez Bożą Opatrzność³.

¹ Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim, Kraków 1990 nr 8.

² Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim nr 5.

³ T a m ż e nr 8.

Szkoła jako instytucja wychowująca ma obowiązek respektowania wychowania rodzinnego, konsultacji z rodzicami i wspomagania ich w wychowaniu dzieci i młodzieży do podjęcia życia małżeńskiego. Ma więc obowiązek ukazywania właściwej wizji małżeństwa i rodziny.

Episkopat Polski w trzech wydanych dotychczas instrukcjach o przygotowaniu do małżeństwa nie uwzględnia szkoły jako podmiotu przygotowania dalszego do małżeństwa. W dzisiejszym odbiorze społecznym szkoła jest przede wszystkim instytucją nauczającą. Aspekty wychowawcze szkoły zeszyły na dalszy plan, a przecież właśnie szkoła jest szczególnym miejscem, gdzie mogą być kształtowane prawidłowe odniesienia do innych. W niej może odbywać się wpajanie i pielęgnowanie zasad społecznej solidarności, koleżeństwa, lojalności, zmysłu samopomocy, powinna również współdziałać w kształtowaniu poczucia wzajemnej odpowiedzialności za siebie.

2. Treść przygotowania

a. Kształtowanie dojrzałej osobowości

Naturalną bazą, na której kształtuje się udane życie małżeńskie i rodzinne, jest dojrzałość osobowości. Kształtowanie dojrzałej osobowości dzieci i młodzieży powinno zmierzać zgodnie ze wskazaniem adhortacji apostolskiej „Familiaris Consortio” „do odkrywania siebie jako istot obdarzonych złożoną i bogatą psychiką oraz własną osobowością z jej mocnymi i słabymi stronami. Jest to okres, w którym powinno się zaszczepiać szacunek dla każdej zdrowej wartości ludzkiej, tak w stosunkach międzyosobowych, jak i społecznych, z tym wszystkim co ma znaczenie dla kształtowania charakteru, do opanowania i użycia własnych skłonności, dla sposobu widzenia i traktowania osób odmiennej płci”¹. Dojrzała osobowość przejawia się w postawie prawdziwego miłowania, to znaczy umiejętności poświęcania siebie samego na rzecz umiłowanej osoby, wyzwolenia z naturalnej skłonności do egoizmu i zapatrzenia się w siebie, a zwrócenia się ku drugiemu człowiekowi².

¹ Jan Paweł II. „Familiaris Consortio” nr 66.

² List pasterski Episkopatu Polski na uroczystość Świętej Rodziny [1968], W: Listy Episkopatu Polski, Paryż 1975 s. 551.

Zauważyć należy, że drogi rozwoju osobowości, a więc dojrzałości są tak liczne, jak liczne są jednostki. Osobowość stanowi dynamiczną organizację psychiczną i jako taka może się rozwijać. Rozwój ten następuje przez przekształcenie wewnętrznej struktury cech z zadatków dziedzicznych do coraz bardziej autonomicznych form zachowania się.

Z tym zagadnieniem wiąże się bogata problematyka emocjonalnych ustosunkowań do ludzi. Dojrzałość osobowości wyraża się szczególnie przez zdolność transformacji emocji o charakterze popędowo-biologicznym na tzw. wyższe uczucia, zintegrowane z systemem uznawanych wartości¹.

Szerególnie ważne na tym polu staje się wychowanie do miłości: „Prawdziwa miłość domaga się totalnego, integralnego oddania, a integralność wiąże się ściśle z dziewictwem. Dziewictwo jest pełnią osobowości i gwarantuje integralność – a raczej nie tyle dziewictwo jako stan, ile czystość jako postawa. [...] Pożycia seksualnego można się nie uczyć, mechanizmy fizjologiczne sterują zachowaniem seksualnym człowieka, natomiast altruistycznej postawy trzeba się uczyć. Miłość „dziewicza” bez konsumpcji seksualnej jest miłością altruistyczną, stanowi zatem bazę dla przyszłej miłości małżeńskiej”².

Istotną miarą dojrzałości jest wgląd we własną motywację, uzyskanie pełnego, niezafałszowanego obrazu siebie. Kształtowanie się dojrzałej osobowości jest ciągłym, trwającym całe życie procesem stawania się. Dzięki niemu człowiek przyjmuje odpowiedzialność za swoje życie, w tym także za swoje życie małżeńskie i rodzinne i rozwija się w jedyny, niepowtarzalny sposób.

b. Powołanie do małżeństwa

Podczas przygotowywania dalszego do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich należy dołożyć wszelkich starań, by ukazać małżeństwo jako posłannictwo i powołanie. Zgodnie ze wskazaniami Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym dzieci powinny się tak wychowywać, aby po osiągnięciu dojrzałości mogły pójść za swym powołaniem³.

¹ Z. Chlewiński. Dojrzałość: osobowość, sumienie, religijność. Poznań 1991 s. 15-26.

² W. Półtańska. Przygotowanie do małżeństwa. W: Miłość, małżeństwo, rodzina. Pr. zbior. pod red. F. Adamskiego. Kraków 1985 s. 50.

³ Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym nr 52.

Słusznie więc zauważa Jan Paweł II w „Familiaris Consortio”, że „wskazana jest zwłaszcza u chrześcijan, mocna formacja duchowa i katechetyczna, która ukazałaby małżeństwo jako prawdziwe powołanie i posłannictwo¹. Powołanie do małżeństwa zawiera się już w naturze człowieka. Człowiek bowiem potrzebuje ludzi bliskich koło siebie, potrzebuje ciepła rodzinnego. Bóg stwarzając mężczyznę i kobietę obdarzonych męskością i kobiecością oraz zdolnością miłowania, powołał ich do tworzenia wspólnoty w małżeństwie. Mężczyzna potrzebuje kobiety do uzupełnienia swej osobowości i odwrotnie. We wspólnocie małżeńskiej małżonkowie oddają się sobie w sposób pełny: osobowo, fizycznie i duchowo.

Z całym przekonaniem stwierdzić należy, że „małżeństwo pomyślał Bóg i On sam do niego powołuje. Rozsądny wybór życia małżeńskiego i rodzinnego jest odpowiedzią daną Bogu na jego wezwanie”².

c. Przymioty małżeństwa

Podczas przygotowania dalszego należy pouczać o istotnych przymiotach małżeństwa, które zostały określone przez prawodawcę w kan. 1056: „Istotnymi przymiotami małżeństwa są jedność i nierozzerwalność, które w małżeństwie chrześcijańskim nabierają szczególnej mocy z racji sakramentu”.

Jedność małżeńska polega na tym, że związek małżeński zawiera jeden mężczyzna i jedna kobieta. Przymiot ten wynika z natury ludzkiej. W świecie rodzi się mniej więcej tyle dziewcząt co chłopców. Fakt ten przemawia za małżeństwem monogamicznym. Poligamia poważnie zakłóca funkcjonowanie życia małżeńskiego i rodzinnego³.

Słusznie więc Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym podkreśla wagę monogamii. „To głębokie zjednoczenie będące wzajemnym oddaniem się sobie dwóch osób, jak również dobro dzieci, wymaga pełnej wierności małżonków i prze ku nierozzerwalnej jedności ich

---

¹ J a n P a w e ł I I. „Familiaris Consortio” nr 66.

² List Episkopatu Polski na uroczystość Świętej Rodziny [1968]. W: Listy Episkopatu Polski. Paryż 1975 s. 550.

³ T. P a w ł u k. Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. T. 3. Prawo małżeńskie. Olsztyn 1984 s. 31-32.

współżycia”¹. Sakrament małżeństwa wzywa zatem małżonków do budowania jedności we wszystkich wymiarach – jedności ciał i dusz.

Komunia małżeńska charakteryzuje się nie tylko jednością, ale również nierozzerwalnością. Związku małżeńskiego nie zawiera się na określony czas, ale do końca życia jednej ze stron. Małżeństwo musi być trwałe, by mogło zrealizować swoje cele. Z natury małżeństwo skierowane jest nie tylko do zrodzenia, ale i wychowania potomstwa. Konieczność nierozzerwalności małżeństwa uzasadnia Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej „Familiaris Consortio”: „nierozzerwalność małżeństwa znajduje swoją ostateczną prawdę w zamyśle Bożym wyrażonym w Objawieniu: Bóg chce nierozzerwalności małżeństwa i daje ją jako owoc, jako znak i wymóg miłości absolutnie wiernej, którą On darzy człowieka i którą Chrystus Pan żywi dla swego Kościoła. [...] Dar sakramentu jest jednocześnie powołaniem i przykazaniem dla małżonków chrześcijańskich, aby pozostali sobie wierni na zawsze, ponad wszelkie próby i trudności, w wielkodusznym posłuszeństwie i świętej woli Pana: „Co Bóg złączył, niech człowiek nie rozdziela”. Dawanie świadectwa bezcennej wartości nierozzerwalności i wierności małżeńskiej jest jednym z najcenniejszych i najpilniejszych zadań małżonków naszych czasów”².

d. Sakramentalność małżeństwa

Przygotowującym się do życia w małżeństwie i rodzinie należy przedstawić naukę Kościoła dotyczącą sakramentalności małżeństwa. Dzieci i młodzież powinni mieć świadomość, że małżeńskie przymierze, jakie dochodzi do skutku między ochrzczonymi zostało podniesione przez Chrystusa do godności sakramentu.

Małżeństwo chrześcijańskie jest sakramentem ze względu na swe zadanie w odniesieniu do dzieła zbawienia. Jest jednym z tych szczególnych środków zbawczych, w których Bóg spotyka się z człowiekiem, uzdrawia go i włącza w swoje wewnętrzne życie miłości, udzielając mu swej mocy, łask, charyzmatów potrzebnych do postępowania na drodze zbawienia³.

¹ Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym nr 48.

² Jan Paweł II. „Familiaris Consortio” nr 20.

³ W. Skrzydlewski: Chrześcijańska wizja miłości, małżeństwa i rodziny. Kraków 1982. s. 124.

Sakramentalność małżeństwa została określona przez prawodawcę w kan. 1055 § 1: „Przymierze małżeńskie [...] Chrystus Pan podniósł do godności sakramentu między ochrzczoneymi”.

W przygotowaniu dalszym do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich podkreślać należy, że nauka Kościoła o sakramentalności małżeństwa oparta jest na Piśmie św. Konieczne staje się odwołanie przede wszystkim do wypowiedzi św. Pawła, który związek małżeński porównuje ze związkiem, jaki istnieje między Chrystusem i Kościołem. W Liście do Efezjan związek małżeński nazywa tajemnicą w Chrystusie i Kościele (Ef 5,32).

W adhortacji apostoelskiej „Familiaris Consortio” Ojciec św. przypomina, że na mocy sakramentalnego charakteru małżeństwa związek małżonków jest nierozzerwalny, a ich wzajemna przynależność ukazuje stosunek Chrystusa do Kościoła. „Małżonkowie są zatem stałym przypomnieniem dla Kościoła tego, co dokonało się na Krzyżu; wzajemnie dla siebie i dla dzieci są świadkami zbawienia, którego uczestnikami stali się przez sakrament. Małżeństwo podobnie jak każdy sakrament, jest pamiątką, uobecnieniem i prorocstwem tego zbawczego dzieła”¹.

e. Zadania małżeństwa

W przygotowaniu dalszym należy też mówić o zadaniach małżonków oraz przygotować do nich już w okresie dzieciństwa.

Zadania małżeństwa są bardzo ściśle związane z jego istotą. Kodeks Prawa Kanonicznego nie poświęca osobnego kanonu celom małżeństwa. Z przepisu kan. 1055 § 1 wynika, że celami małżeństwa są: dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa.

Dobro małżonków to przede wszystkim te wartości, które z natury nadają sens nierozzerwalnej wspólnoty małżeńskiej i przyczyniają się do pełniejszego rozwoju osobowości małżonków². Na dobro małżonków składa się również wyłączne prawo do aktów małżeńskich, zmierzających do zrodzenia potomstwa i uśmierzenia pożądliwości. Miłość małżeńska nie może jednak wyczerpać się wśród dwojga małżonków, gdyż uzdalnia ich do udzielania daru życia nowej osobie ludzkiej.

¹ Jan Paweł II. „Familiaris Consortio” nr 13.

² Pawluk. Prawo s. 50-51.

Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym stwierdza wyraźnie, że „małżeństwo i miłość małżeńska z natury swojej skierowane są ku płodzeniu i wychowywaniu potomstwa”¹. Współpraca rodziców z Bogiem w przekazywaniu życia jest głównym powołaniem małżonków.

W przygotowaniu dalszym do małżeństwa należy pamiętać też o pouczeniu znajdującym się w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym. „Małżeństwo nie jest ustanowione wyłącznie dla rodzenia potomstwa; sama bowiem natura nierozzerwalnego związku między dwiema osobami oraz dobro potomstwa wymagają, aby także wzajemna miłość małżonków odpowiednio się wyrażała, aby się rozwijała i dojrzewała. Dlatego małżeństwo trwa jako połączenie i wspólnota całego życia i zachowuje wartość swoją oraz nierozzerwalność nawet wtedy, gdy brakuje tak często pożądanego potomstwa”².

Powołanie małżeńskie to także powołanie do apostołstwa w rodzinie i dla rodzin, wewnątrz Kościoła i w świecie. „Jest to apostołstwo słowa i życia rodzinnego czyli ukazywanie świętości miłości, religijności rodziny – wzoru ojca i matki chrześcijańskiej”³. Zadaniem małżonków jest więc strzeżenie, objawianie i przekazywanie miłości.

3. Formy przygotowania dalszego do małżeństwa

a. Przykład życia rodziców

Rodzice powinni mieć głębokie pragnienie przekazania swym dzieciom własnych przekonań o wartościach. Przekazanie hierarchii wartości jest możliwe wtedy, gdy sami rodzice prowadzą życie zgodne z uznawaną hierarchią wartości. W myśl Konstytucji dogmatycznej o Kościele należy stwierdzić, że w rodzinie „w tym domowym niejako Kościele rodzice przy pomocy słowa i przykładu winni być dla dzieci swoich pierwszymi zwiastunami wiary i pielęgnować właściwe każdemu z nich powołanie”⁴.

¹ Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym nr 50.

² T a m ż e.

³ W. S z e w c z y k. Przygotowanie do małżeństwa. „Przyszłość idzie przez rodzinę”. Warszawa 1993 s. 31.

⁴ Konstytucja dogmatyczna o Kościele nr 11.

Niezastąpioną rolę w wychowaniu do życia w małżeństwie i rodzinie ma przede wszystkim przykład rodziców. Współczesna wiedza psychologiczna coraz bardziej przekonująco przedstawia wpływy naśladownictwa, czyli tzw. „społecznego uczenia się” na kształtowanie osobowości dzieci i młodzieży. Zgodnie z Dekretem o apostołstwie świeckich „obowiązkiem rodziców jest przyspasabiać w rodzinie swe dzieci od najmłodszych lat do coraz lepszego poznawania miłości Boga ku wszystkim ludziom i stopniowo uczyć je zwłaszcza przykładem, troski o potrzeby bliźniego, tak materialnie jak i duchowo”¹. Rodzice stają się wzorem dla dzieci i przez swoje działanie ukazują bardziej niż przez słowa, jakim rzeczom przypisują wartość i w co wierzą. Rodzice nauczają swojej hierarchii wartości przez to, że wyznają ją życiem.

„Codzienny przykład rodziców – piszą polscy biskupi – i obserwacja zajmowanej przez nich postawy wpływa na nie bez porównania silniej od wszelkich umoralniających pogadanek. Stąd przede wszystkim samemu trzeba być takim, jakim pragnie się widzieć nasze dziecko”².

Dziecko nie tylko naśladuje rodziców, ale również identyfikuje się z nimi. Przejmuje motywację, sposób zachowania się, nastawienie na drugiego człowieka, a więc sposób kochania. Identyfikacja dziecka z rodzicem swojej płci znajdzie odbicie w jego przyszłym pożyciu małżeńskim. Najlepszym sposobem przedstawienia dziecku czym jest miłość, jest przykład dawany przez rodziców. Rodzice wychowują bowiem nie przez to, co mówią, lecz przez to jak żyją. Wzajemna ich troskliwość i wyrozumiałość stanowią decydujący czynnik utrwalania w dziecku postaw skłaniających do traktowania małżeństwa jako instytucji opierającej się na wzajemnej miłości.

b. Katecheza domowa

Rodzina z tytułu sakramentalnego charakteru małżeństwa i rodzicielstwa ma prawo do religijnego wychowania dzieci. W myśl Deklaracji o wolności religijnej „każdej rodzinie, jako społeczności cieszącej się własnym i pierwotnym prawem, przysługuje uprawnienie do swobodnego organizowania życia religijnego w ognisku domowym pod

¹ Dekret o apostołstwie świeckich nr 30.

² List Episkopatu Polski na uroczystość Świętej Rodziny [1971]. W: Listy Episkopatu Polski. Paryż 1975 s. 682.

kierunkiem rodziców. Rodzicom zaś przysługuje prawo do tego, aby według własnych swych poglądów religijnych rozstrzygali, jaki rodzaj nauczania religijnego ma być udzielony ich dzieciom¹. W myśl tych dyrektyw rodzinie katolickiej przywraca się w pełni jej funkcję religijnego wychowania dziecka. W życiu domowego Kościoła wyróżnić można trzy najistotniejsze składniki: przekazywanie nauki Bożej, życie modlitwy (a więc także uczestnictwo w liturgii i przystępowanie do sakramentów św.), oraz czynienia dobra. Tak więc rodzice są dla dziecka pierwszymi katechetami. Wychowanie religijne nie może więc ograniczyć się do nauczania „pacierza”, przykazań Bożych i kościelnych i przypilnowania dziecka, by było obecne na katechezie. Katecheza rodzinna powinna nie tylko przekazywać wiadomości religijne, ale kształtować również postawy religijno-moralne. Zgodnie ze wskazaniami zawartymi w „Catechesi tradendae” stwierdzić należy, że „to rodzicielskie wychowanie w wierze, powinno się rozpocząć od zarania dzieciństwa i dokonuje się już, gdy członkowie każdej poszczególnej rodziny wspierają się wzajemnie, by wzrastać w wierze przez swoje często milczące, ale wytrwałe świadectwo życia chrześcijańskiego, prowadzonego według Ewangelii wśród codziennych zajęć. Wychowanie to utrwała się jeszcze, jeśli z nadejściem wydarzeń rodzinnych, takich jak przyjmowanie sakramentów, obchód świąt liturgicznych, narodziny dziecka czy żałoba dba się, by wyjaśnić chrześcijański czy religijny sens tych wydarzeń. Ale trzeba iść dalej: rodzice chrześcijańscy niech starają się w życiu rodzinnym podejmować i prowadzić dalej formację otrzymaną skądinąd w sposób metodyczny. Ma to często decydujący i trwały wpływ na dusze chłopców i dziewcząt, gdy tego rodzaju prawdy, dotyczące najważniejszych problemów wiary i życia chrześcijańskiego, są tak na nowo omawiane w atmosferze rodzinnej przepojonej miłością i szacunkiem².

c. Katechizacja

Zgodnie ze wskazaniami zawartymi w „Catechesi tradendae” „prawdziwa katecheza jest zawsze uporządkowanym i systematycznym wprowadzeniem w Objawienie, które sam Bóg dał o sobie w Jezusie Chrystusie, zachowane w głębokiej pamięci Kościoła i w Piśmie św., i stale

¹ Deklaracja o wolności religijnej nr 5.

² Jan Paweł II. Adhortacja apostołska „Catechesi tradendae” nr 68.

przekazywane przez żywą i czynną tradycję z pokolenia na pokolenie. Objawienie to nie jest jednak oderwane od życia, ani mu jak gdyby sztucznie przeciwstawiane. Dotyczy ono przecież ostatecznego sensu i znaczenia ludzkiego istnienia, które oświeca całkowicie, aby w świetle Ewangelii stanowić jego natchnienie, lub osąd¹. Zadaniem katechezy jest więc także pomoc w odczytaniu wezwania, jakie Bóg kieruje do młodego człowieka. Najczęściej jest to powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie.

W kan. 1063 ustawodawca poleca, by wiernym wyświadczona została pomoc, dzięki której stan małżeński zachowa ducha chrześcijańskiego i będzie się doskonalił. W myśl kan. 1063 nr 1° pomoc ta winna być udzielana przede wszystkim przez katechezę odpowiednio przystosowaną dla małoletnich, młodzieży i starszych.

Jan Paweł II zauważa, w adhortacji apostołskiej „Familiaris Consortio”, że „wskazana jest, zwłaszcza u chrześcijan, mocna formacja duchowa i katechetyczna, która ukazałaby małżeństwo jako prawdziwe powołanie i posłannictwo”².

Katechezy o życiu i miłości mieszczą się w szeroko pojętym przygotowaniu do małżeństwa. Zgodnie z Pierwszą instrukcją Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin przygotowanie dalsze do małżeństwa odbywa się w katechizacji na poziomie szkół podstawowych i średnich, objąć też powinno młodzież pozaszkolną³. Zaś w ostatniej instrukcji na ten temat biskupi stwierdzają: „Na każdym poziomie katechezy należy czuwać nad wyrobieniem właściwej postawy dzieci wobec własnej rodziny i wobec instytucji małżeństwa, stosując zasadę stopniowania, trzeba nie tylko pogłębiać wiedzę w tym zakresie, ale położyć duży nacisk na wyrabianie cnót wiążących się ściśle z życiem rodzinnym (...). Na poziomie natomiast szkół średnich i dla młodzieży pozaszkolnej, zakładając to, co było już przekazane w poprzedniej katechezie, należy poświęcić wiele uwagi i czasu dalszemu pogłębianiu, ewentualnie uzupełnianiu wiedzy i formacji w tym zakresie, opierając wszystko o ducha modlitwy”⁴.

Katecheza przygotowująca do życia w małżeństwie i rodzinie powinna mieć swój charakter formacyjny, a nie tylko informacyjny. Jej zadaniem jest pogłębienie katolickiej nauki o małżeństwie i rodzinie oraz przekazanie

¹ Jan Paweł II. „Catechesi tradendae” nr 22.

² Tenże. „Familiaris Consortio” nr 22.

³ Pierwsza instrukcja Episkopatu Polski s. 129.

⁴ Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim nr 8. Kraków 1990 s. 5.

całościowego, usystematyzowanego i zwartego ujęcia problemów człowieka jako osoby, Bożej wizji małżeństwa i rodziny. Katecheza powinna też przyspasabiać do społecznego życia w grupie rodzinnej, do współodpowiedzialności i wskazywać na konieczność posiadania takich cech indywidualnych, które zapewnią szczęśliwe życie rodzinne.

d. Środki masowego przekazu

„Spośród podziwu godnych wynalazków techniki, które geniusz ludzki z pomocą Bożą w naszych czasach odkrył w rzeczach stworzonych, Kościół Matka przyjmuje i śledzi ze szczególną troską te, które odnoszą się przede wszystkim do ducha ludzkiego, a które odsłoniły nowe drogi do przekazywania z największą łatwością wiadomości, myśli i wskazań. Wśród wynalazków tych najdonioślejsze są urządzenia, które z natury swej zdolne są osiągnąć i poruszyć nie tylko jednostki, lecz również poszczególne społeczności i całą rodzinę ludzką. Należą do nich prasa, kinematografia, radio, telewizja”¹.

W myśl kan. 822 § 3: „Wszyscy wierni, w szczególności zaś ci, którzy mają udział w organizowaniu lub użyciu środków społecznego przekazu, powinni się starać świadczyć pomoc pasterskiej działalności, tak żeby Kościół mógł także poprzez te środki skutecznie wypełniać swoją misję”.

Środki masowego przekazu mają służyć też przygotowaniu dalszemu do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich poprzez ukazywanie właściwego obrazu małżeństwa i rodziny. Wśród środków masowego przekazu, pod względem zajmowanego czasu, na czoło wysuwa się telewizja, której oglądanie zajmuje nawet parę godzin dziennie. Telewizja operuje przede wszystkim obrazem, a słowo i dźwięk jedynie mu towarzyszą. Posługiwanie się obrazem jest siłą wizualnych środków przekazu, gdyż to, na co patrzymy odbija się na życiu uczuciowym i sposobie myślenia. Wiele praktycznych poglądów w dziedzinie obyczajowości rodzinnej czy seksualnej zostało narzuconych przez film i telewizję. Konieczne staje się uświadomienie sobie niebezpieczeństw, jakie niesie rodzinie niewłaściwe korzystanie z środków masowego przekazu.

W myśl Dekretu o środkach masowego przekazywania myśli „odbiorcy – a szczególnie młodzież – niech starają się przyzwyczajając do korzystania z tych środków z umiarem i poczuciem karności. Ponadto niech usiłują

---

¹ Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli nr1. W: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Poznań 1968 s. 78.

zrozumieć to, czego słuchają lub czytają. Niech dyskutują na te tematy z wychowawcami i ludźmi doświadczonymi i niech uczą się wydawać słuszną ocenę”¹. Późniejsze omawianie tego, co się ogląda jest bardzo ważne, gdyż pozwala na aktywne ustosunkowanie się do odebranych treści.

Omawiając środki społecznego przekazu nie można pominąć prasy. Należy zauważyć, że w przeciwieństwie do obrazu, czytanie rozwija wyobraźnię, uczy myślenia, bo uwrażliwia na słowo i pobudza do refleksji.

Z lektury młodzieży należy zdecydowanie wykluczyć wszelkie czasopisma wątpliwe pod względem etycznym. W ostatnim czasie spotęgowane zostało niebezpieczeństwo pornografii, które niesie ze sobą obiektywne zło, deprawuje człowieka. Stąd też tak istotne staje się dobranie odpowiedniej lektury, która formowałaby dojrzałą osobowość.

Istnieje więc wielka szansa, by za pomocą obrazu przedstawić właściwy model małżeństwa i rodziny. Nie bez znaczenia jest tu ukazanie pozytywnych bohaterów dążących do czystej, ofiarnej miłości. Wszelkie programy telewizyjne powinny ukazywać czystość, wierność, jedność, nierozzerwalność małżeństwa jako wartości, które stanowią gwarancję rodzinnego szczęścia, a które możliwe są do zrealizowania. Osoby odpowiedzialne za środki przekazu winny dołożyć wszelkich starań, by ukazywać małżeństwo jako harmonijną wspólnotę życia i miłości.

4. Wnioski

Przygotowanie dalsze do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich powinno odbywać się zgodnie z obowiązującymi w Polsce normami powszechnego i partykularnego prawa kanonicznego. We wszystkich wymienionych we wstępie dokumentach zwrócono uwagę na odpowiedzialność, jaką ponoszą osoby i instytucje przygotowujące do wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich. Wśród nich wymienić należy przede wszystkim: rodziców, katechetów, duszpasterzy, szkołę.

Za cały proces przygotowania w najwyższym stopniu odpowiedzialni są rodzice. Rola moralnie zdrowej rodziny jest tu niezastąpiona. Rodzina, w jakiej wychowują się dzieci, jest dziedzictwem dla tych rodzin, które one w przyszłości założą. Rolę wspomagającą rodziców pełnią katecheci i duszpasterze. Ich zadaniem jest ukazanie ideału rodziny chrześcijańskiej,

¹ Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli nr 10.

przedstawienie obowiązków małżeńskich i rodzicielskich oraz wyrobienie cnót wiążących się ściśle z życiem rodzinnym.

Do kontynuowania rozpoczętego przez rodziców przygotowania do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich zobowiązana jest również szkoła. Stworzenie środowiska, w którym panuje właściwa hierarchia wartości wpływa na rozwój osobowości przygotowujących.

Obowiązek ukazywania właściwej wizji małżeństwa i rodziny, przedstawianie wartości czystości przedmałżeńskiej spoczywa na tych wszystkich, którzy odpowiedzialni są za środki przekazu.

Należałoby dołożyć wszelkich starań, by wychowanie do miłości stało się jednocześnie kształtowaniem dojrzałej osobowości. Jedynie bowiem człowiek dojrzały podjąć może obowiązki małżeńskie i rodzicielskie. Wychowanie do małżeństwa polega na ukazaniu życia rodzinnego jako powołania, które młodzi powinni odczytać, podjąć i dokładnie wypełnić. W tym wychowaniu należy ukazywać cnoty życia rodzinnego, w szczególności czystości, dziewictwa, miłości i zdolności ofiary. Przygotowywani do wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich powinni uzyskać pełny obraz małżeństwa i rodziny. Konieczne staje się więc pouczenie o istotnych przymiotach i celach małżeństwa, a także ukazanie zadań, jakie stają przed małżonkami żyjącymi w sakramentalnym związku.

Przygotowanie do wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich powinno być prowadzone w wielu formach i na wielu płaszczyznach. Niezastąpioną rolę odgrywa tu przykład życia rodziców, który winien potwierdzać nierozzerwalność i trwałość małżeństwa oraz opierać się na związku Chrystusa z Kościołem. Rodzice są dla swych dzieci pierwszymi katechetami. To oni zobowiązani są do przekazywania wiary i kształtowania religijno-moralnych postaw chrześcijańskich. W dziele religijnego wychowania dzieci wspiera rodziców katecheza. W trakcie katechizacji dzieci i młodzież w sposób systematyczny i uporządkowany zapoznają się z problematyką małżeństwa i rodziny. W przygotowaniu dalszym do życia w rodzinie powinno się także wykorzystać środki masowego przekazu, których krąg oddziaływania zwiększa się coraz bardziej. Przedstawiony w nich model rodziny jest najczęściej przyjmowany przez społeczeństwo. Nie jest więc obojętne, w jakim świetle przedstawia się małżeństwo i rodzinę.

Przygotowania dalsze do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich powinno się opierać także na życiu modlitwy. Głębokie zjednoczenie z Chrystusem jest bowiem źródłem szczęśliwego życia rodzinnego.